

Att följa ett speciellt tema i en bok kan vara väldigt givande. En gång kom jag att göra så med Eyvind Johnsons ”Romanen om Olof”.

Eyvind Johnson föddes år 1900 och växte upp i Norrbotten. Han kom att bli en av våra mest framstående författare och invaldes 1957 i Svenska Akademien. Han tilldelades Nobelpriset 1974 - fick dela det med Harry Martinson.

Under åren 1934 – 1937 skrev han de fyra böcker som utgör Romanen om Olof och det är i den jag har följt hans längtan att komma ut i världen. Och Jan Troell gjorde en fantastisk film – Här har du ditt liv.

Längtan Bort

Ett motiv i Eyvind Johnsons ”Romanen om Olof”

Eyvind Johnson berättar i sin bok ”Romanen om Olof” om en pojkes uppväxttid, tankar och drömmar. Pojken heter Olof och är i många stycken helt eller delvis identisk med E. J.

Olof föddes i en by i närheten av Boden, men tillbringade endast några få år där. Familjen var fattig, hans far sjuk. Därför måste Olof flytta några mil norrut till några släktingar. Där stannade han, tills han var fjorton år.

I romanens inledningskapitel berättar författaren om vandringen från fosterhemmet till järnvägen, som han tänker följa in till staden. Kapitlet är ett av de vackraste och mest intressanta i romanen. Där visas mycket av den romantiska tro Eyvind Johnson hade om framtiden. (Detta är orsaken till att jag gett kapitlet så stor plats i uppsatsen.) Där Olof går, har han sällskap med fostermodern. De har ingenting att säga varandra i början. Olof går och tänker tillbaka på sin barndom. ”Det var minnen utan händelser.” Han hade åkt skidor i omgivningen, jagat och lekt. Han hade länge känt längtan från fosterhemmet. Det berodde antagligen till stor del på ensamheten. Ibland när han var ute på skidtur, stannade han och vilade på stavarna: ”Han stod alldeles still och lät tystnaden ringa i öronen. Sådana gånger kunde han tänka: Man skulle haft en kamrat”.

Allt eftersom de närmade sig järnvägen blev fostermodern pratsammare. Hennes läppar började darra, och Olof vände bort ansiktet. ”Om det blir för svårt så kan du – ” Olof visste alltsammans: ”- återvända hit.” Han svarade ett tveksamt ”jaa” men tänkte: ”Det är ju omöjligt.” Han mindes hur de hade försökt hålla honom kvar: ”Du kan ju i alla fall stanna här, menade man. – Men han skulle fara. – Du kan ju gå här över sommaren, sade man. – Men han skulle fara. – Om du vill ha ett dragspel som banvaktens pojk? antydde man. – Men han skulle fara.” Då lovade man honom att få behålla bössan, få korrespondenskurs i någonting. Eller också kunde man prenumerera på en tidning. ”Han tänkte på det en dag, två dar, men han visste så väl att han skulle fara.” Man talade om för honom att han hade det bra där han var. ”...och han tvivlade inte: han trodde att detta var att ha det bra.” En gång tänkte han: ”Jag vill inte ha det bra.” En annan gång låg han i skogen och grät. Han steg upp och skrek: ”Djävlar, djävlar anamma! Jag vill inte ha det bra!”

Författaren berättar hur han flydde från ensamheten. Han, Olof, sprang omkring i skogen, han hittade på kamrater, skrek deras namn. Ibland var det en flicka han sprang efter. Ibland talade han högt för sig själv. Det viktigaste i hans tillvaro var ”att tågen kom och for”. Han flydde också ur ensamheten genom att läsa mycket. Han läste vad han kom över. En sommar satt han på ett brunnskar och läste igenom något slags Alkoholismens historia och en hel årgång Tidsfördriv. Han flydde från ”en verklighet, vars minne än idag kan göra mig

betryckt, åtminstone för en liten stund". Hans ensamhet var som ett fängelse: "i drömmen satt han i fängelse".

Han bröt sig ur fängelset och gick "hem till sitt hem". Men väl där kände han åter hemlösheten. "Det här är mitt hem, tänkte han. Min far, min mor, mina bröder. Det här är mitt riktiga hem." Men plötsligt är han så långt från dem allesammans. Det finns nästan inget att prata om, ingen gemenskap. "De är med ens främmande, de är människor som är honom allra närmast i livet, de människor han hör till, som kanske håller av honom, och som han försöker hålla av, men ändå är de på andra sidan en mur han inte kan komma över. Eller inte vill komma över, Han är inte van vid dem och där finns de och ser på honom." Författaren har i "Personligt dokument" berättat hur han slets mellan de båda hemmen. "Jag gick bort fast jag gick hem och gick hem ibland när jag gick bort."

Att Olof inte var helt säker på att han verkligen ville ge sig av ut i världen märker man tydligt. När han lämnat fosterhemmet och kommit "hem till sitt hem" sitter han som en främling. Hans händer är i vägen, han rullar mössan mellan dem. Hans mor tar mössan i sin hand, frågar om den är ny. Hon lägger den ifrån sig - *i fönstret*. Olof hade helst sett att hon inte hade lagt den där. "Hon skulle hängt den på väggen bakom dörren där det hängde kläder och mössor. Hon skulle hängt den där."

Han hade nog önskat att få stanna i sitt hem, men fattigdomen var för stor. Det är därför en orolig, vilsen Olof som tar sin kont. Men han stramar upp sig, "försöker vara karlaktig". Han känner sig fruktansvärt ensam. När han gått ett stycke vänder han sig om, tittar på sitt hem. Han ser sin mor stå bakom gardinen. Det sliter i honom, men han kniper samman läpparna och ökar farten. Han är på väg mot det ovissa.

Olof fick anställning vid en gallringsbom. Det var en av hans livs "tyngsta och vackraste somrar. Arbetet var mycket slitsamt för en fjortonåring som Olof. På kvällarna stöp han i slafen, sov, åt, vandrade ut med dem igen". Olof kan inte bli riktigt kamrat med männen. Det är så många år mellan dem. Ibland tänker Olof: "En gång blir jag kanske som dom." Men han vet att hans liv inte ska bli som deras, det är "en förvisning". Under sin tid vid gallringsbommen levde Olof i "ett slags medveten dröm och rusade iväg åt alla håll med barnsliga önskningsar, som han sedan kunde le åt". Olof fortsatte vid bommen, han måste försörja sig. Han upprepade gång på gång för sig själv att "han måste försörja sig". Han visste, att detta var hans enda utväg att någon gång komma ut i världen. Hans rygg kröktes av det tunga arbetet, men han rätade på sig då och då. "Det är bra att ha ryggen rak ifall -." Och Olofs unga rygg kröktes igen, men tanken fanns kvar: "Det är bra att ha ryggen rak ifall man ska ge sig iväg härifrån." Men Olof stannar kvar över sommaren. Han kliver omkring på stockarna, men känner hela tiden att han måste iväg. Till sist ger han sig av. "Här var det inte. Men nån annanstans kanske. Inte här i alla fall."

Han fick arbete vid ett tegelbruk längre nedåt älven. Där kände han sig inte lika ensam. Där fanns flera pojkar i hans ålder. Olof arbetar hårt, men tanken på att han ska vidare dyker upp gång på gång. På kvällen stupar han i slafen. Han tycker att "allting står stilla, inget rör sig och han kommer ingenstans. Tegelhelvete." Han flyr från sitt tegelhelvete genom att läsa, och han drömmer sig bort från den trista och tunga vardagen.

Han slutade vid tegelbruket vid Mikaeli. Han åkte "hem till sitt hem".

Olof arbetade senare på olika platser i länet. Han var på ett sågverk, han arbetade som karamellförsäljare vid en biograf, där han avancerade till biljettförsäljare och biografmaskinist. Under denna tid trivdes han i stort sett, läste mycket och såg många filmer, men tanken på någonting annat, bättre, följde honom. När han vevade biografmaskinen tänkte han: "Det här är inget liv för människor – och om det är det, då vill jag inte vara med. Då skulle man hellre ge sig ut på luffen eller gå i krig."

Han slutade arbetet, och gick norrut efter järnvägen. "En lång stund var han full av skam, ty för fan, man var ju nästan en luffare." Han kom till ett gruvsamhälle, vandrade omkring där. När han tittade på samhället, "begrep han att det inte var någon mening att stanna här". Han återvände till biografmaskinen men övergav den snart. För "här kunde man hursomhelst inte stanna".

Olof fortsatte att läsa och drömma om framtiden. Man kan börja skymta hans bana. Han önskar att han vore tio år äldre och satt och läste i en ”bok på ett språk som inte ens själva fan kunde förstå”. En gång tänkte han, att han skulle ”läsa den största världshistoria som finns”. Han skrev några dikter och läste när ”han hade nog lugn till det”.

En dag beslöt han sig för att aldrig mer arbeta. Han ansåg att det enda som var värdigt människor var ”en rejäl själsstrid”. Hans drömmar började inriktas på litterära framgångar i olika former. Arbeta ville han definitivt inte, men han måste. Han slutade sina arbeten efter några dagar, och han stod i opposition mot allt. En dag skulle han sitta vid ett skrivbord och skriva ”något slags manifest”, och då skulle han bannlysa alla maskiner. Han skulle åka tillbaka till Norrbotten och hålla föredrag för ungdomen.

En dag reste han söderut. ”Han visste att resan skulle bli lång och att han aldrig mer skulle kunna komma tillbaka och vara som förr.”

Men han insåg klart vad han var, ”en arbetare för vilken hela den förbannade vägen till Vart Förresten? var så satans lång”. Han tyckte i alla fall att han visste mycket, men han måste söka upp orden för det, ”just detta: söka upp orden för vad han i själva verket visste”. Han skulle börja göra uppfinningar. Han skulle uppfinna ord.

Leif Lundström, Ersnäs